

Pocta dřevu

DŘEVĚNÉ KOSTELY RUMUNSKÉHO MARAMUREŠE

Kraj Maramureš připomíná muzeum pod širým nebem. Už samotnou krajinou s pečlivě obdělávanou mozaikou políček a luk, udržovanými cestami a remízky. Asi nejvíc proslavila severozápadní cíp Rumunska lidová architektura. Soubor osmi dřevěných kostelů východního ritu, vybraných z mnoha desítek, zařadilo UNESCO na seznam Světového dědictví jako zatím poslední rumunskou pamětihodnost (1999).

Osm kostelů leží v osmi vesnicích: Surdesti (Sardești), Plopis, Rogoz, Ieud, Poieni-le Izei, Bârsana, Budesi a Desesti. Dohromady poskytují reprezentativní pohled na vícero architektonických i řemeslných řešení z různých oblastí i období. Byť ochranu UNESCO požívá jen osm nejvýznamnějších, pozoruhodných a v mnohém výjimečných dřevěných sakrálních staveb je v celém Maramureši podstatně víc, stojí prakticky v každé druhé vesnici.

Dřevěné kostely se staly symbolem podhorské kulturní krajiny v izolované oblasti při hranicích Rumunska s Ukrajinou. Přestože většina kostelů pamatuje teprve dvě stě až tři sta let, vznikaly na místě mnohem starších staveb. V tmavém interiéru roubených budov se zachovaly nádherné malby s biblickými motivy. To nejtypičtější pro zdejší chrámy jsou ovšem dřevěné střechy, vysoké a štíhlé věže kryté tisíci drobných ručně vyřezávaných šindelů, které z dálky připomínají hadí šupiny.

Na začátku stál zákaz

Areál dřevěných staveb kostelů sahá napříč severem a východem Evropy, všude tam, kde se rozšířily hluboké jehličnaté lesy. Středoevropský Maramureš je množstvím a nádhrou sakrálních staveb výjimečný. I mezi rumunskými etnografickými regiony má zvláštní postavení.

Nejdéle zůstal pod maďarským vlivem, naopak v antických dobách sem už nesahala moc starého Říma jako do jižnějších provincií. Možná i proto se tu tak intenzivně a plodně mísil vliv západního s východním křesťanstvím, což

zanechalo hlubokou stopu v celé kultuře. Lze to vysledovat i ve stavebních principech a vzhledu zdejších dřevěných kostelů.

Ty sice kopírují obvyklou běžnou dispozici pravoslavných staveb, ale střešní konstrukce, zejména způsob kladení krokví, je ryze západní, tj. středoevropského stylu. Vysokými a goticky štíhlými střechami se zároveň kostely odlišují od východoevropských stupňovitých kopulí – typických pravoslavných bání, které známe

např. z východního Slovenska nebo z Ruska.

Za vznikem zdejších skvostů stojí ještě jedna příčina – svár obou hlavních vyznání a maďarská nadvláda. Katolická maďarská šlechta, pod níž Transylvánie (včetně Maramureše) od středověku patřila, zakázala roku 1278 rumunským věřícím (v drtivě většině pravoslavným) budovat kostely kamenné nebo zděné. Začali je proto stavět ze dřeva, jak byli zvyklí budovat vlastní usedlosti.

Ze snahy o potlačení víry tak nepřímo vznikla nová architektonická tradice, v níž se lidová řemeslná tvorba tvůrčím způsobem mísí s gotikou.

Ikony pod gotickými věžemi

Původních středověkých kostelů se v Maramureši zachovalo jen několik, většina podlehlá zkáze při vpádech z východu (Mongolů a Turků, obecně nazývaných Tataři), které sužovaly kraj pod Karpaty až do začátku 18. století. Zbylé prošly přestavbou po roce 1717, po posledním krvavém nájezdu „Tatarů“. Tehdy se začaly stavět vysoké štíhlé věže se čtyřmi věžičkami. Není bez zajímavosti, že zřetelně kopírují městské věže obvyklé v tehdejší Transylvánii. Architektonický styl inspirovaný gotikou v této době dosáhl svého vrcholu.

V průběhu středověku začaly kostelní interiéry zdobit nástěnné malby, pravoslavná ikonografická tradice se v nich spojuje s pohanskými motivy a dobovými ideologickými náměty. Nejstarší zachované ikony ze 16. století ukazují na severomoldavský vliv, v němž se duch renesance spojuje s barokem.

Autory ikon i nástěnných maleb byli místní umělci, kteří cestovali po celém Maramureši od kostela ke kostelu. Přímou v Maramureši, v Moisei, vznikla ikonopisecká škola charakterizovaná naivním, postbyzantským stylem s využitím barevných ploch ohraničených černou linkou.

Pocta dřevu

Monumentální stavby s věžemi o obvyklé výšce třicet až čtyřicet